

Art

— Ascensión Moreno i Ferran Cortès

Els directors del postgrau “Art per la inclusió social” i el màster “Art per la transformació social, la inclusió i el desenvolupament comunitari: Mediació Artística” de la UB ens expliquen en què consisteix el concepte de Mediació Artística

INCLUSIÓ SOCIAL I MEDIACIÓ ARTÍSTICA

Definim la Mediació Artística com la intervenció socioeducativa a través de projectes artístics i culturals, amb persones i grups en situació d'exclusió social, amb comunitats vulnerables i per la cultura de la pau. Malgrat es tracte d'un concepte nou, les pràctiques que aplega tenen una llarga tradició. Des de la nostra perspectiva són projectes de Mediació Artística els tallers d'art i de creació que es desenvolupen a les presons, els pallassos als hospitals o zones militaritzades, el circ social, la dansa integrada, els projectes d'arts escèniques amb persones amb trastorn mental o diversitat funcional, el projectes de música comunitària, els tallers d'art amb persones grans amb demències, les activitats educatives que es desenvolupen a museus amb col·lectius amb problemàtica social i diversitat funcional, el teatre social en diversos contextos, el vídeo comunitari, i un llarg etcètera de projectes, des d'una perspectiva interartística, en el que s'acompanya a persones, grups i comunitats a través de processos de creació individual i col·lectiva amb l'objectiu de millorar la vida de les persones.

TÉ RELACIÓ AMB L'ARTTERÀPIA?

La intervenció especialitzada des de l'art en contextos de dificultats personals ha estat un territori habitual d'intervenció dels artterapeutes. La Federació Espanyola de Asociaciones Profesionales de Arteterapia defineix l'artteràpia com: “una via de treball específica que utilitza

el procés de creació a través del llenguatge artístic per a acompanyar i facilitar processos psicoterapèutics i promoure el benestar bio-psico-social, dins d'una relació terapèutica informada i assentida a aquelles persones i/o grup de persones que així ho requereixin”. Així, doncs, tal com ho planteja la FEAPA l'artteràpia facilita processos psicoterapèutics i promou el benestar bio-psico-social. La Mediació Artística, en canvi, no l'entendem com una intervenció psicoterapèutica, però sí que comparteix la promoció del benestar de les persones que intervenen en els projectes, sent el centre de les intervencions professionals els processos de desenvolupament de l'autonomia personal i d'apoderament, d'inclusió social de col·lectius en situació d'exclusió social, de promoció de la cohesió social i del desenvolupament cultural en l'àmbit comunitari.

FORMES D'INTERVENCIÓ

Tal i com senyalàvem anteriorment, la Mediació Artística es planteja des d'una perspectiva interartística. Hi ha exemples de projectes de pallassos, arts plàstiques, vídeo, fotografia, dansa, música, circ, cinema i escriptura creativa. Pel que fa a projectes d'arts plàstiques i visuals trobem exemples de projectes en molts centres i serveis de la xarxa social, són exemples: atenció a persones sense llar, centres oberts (infància), atenció a persones grans amb alzheimer o altres demències, infància en situació de desemparament, dones que han patit violència, presons, i conflictes interculturals. En aquests contextos també es porten a terme projectes d'arts escèniques, tant de teatre com de dansa, i de música. En

les diferents formes de Mediació Artística, la meta no és que els participants aprenguin art ni aconseguir obres artístiques excel·lents. Els processos de creació artística tenen com objectiu millorar la vida de les persones implicades i promoure, tal i com hem senyalat, processos d'inclusió social i de promoció de l'autonomia.

UN CONCEPTE NOU PER UNA COSA ANTIGA

Malgrat el concepte de Mediació Artística és nou, fa referència a pràctiques antigues, que han vingut desenvolupant educadors i treballadors socials, mestres, animadors socio culturals i artistes. És a partir de la investigació etnogràfica d'aquestes intervencions a la vegada de la indagació teòrica que s'ha anat delimitant quines són les metodologies d'intervenció útils en context social a través dels processos artístics.

El codi deontològic de l'Asociación Estatal de Educación Social (ASEDES) concreta en tres el tipus d'actuacions a desenvolupar per part dels educadors:

1. Actuacions que possibiliten un context educatiu i el doten de recursos.
2. Actuacions de mediació, entesa com “estar entre”.
3. Actuacions formatives i instructives amb persones o grups. Aquelles que possibiliten l'apropiació d'elements culturals per part del subjecte.

Ens interessa aquesta perspectiva de la mediació: allò que es situa entre el subjecte de la intervenció socioeducativa i el professional. La Mediació Artística és una

eina per acompanyar a persones i grups, pel desenvolupament comunitari i per la cultura de la pau. Es tracta, per tant, d'acompanyar un procés de creació artística amb una metodologia concreta i amb uns objectius educatius i socials: millorar la vida de les persones implicades, fomentar la inclusió social, promoure l'autonomia i desenvolupar la cultura de la pau.

L'ACOMPANYAMENT EN MEDIACIÓ

Pel que fa al concepte d'acompanyament ens sembla especialment reveladora la perspectiva de Paul i Mañón i Lorente que es preocupen per aquesta acció en el sentit que l'educador "camina al costat d'algu" en la direcció d'aconseguir una millora en l'autonomia dels individus amb els que treballa. I tenim en compte aspectes que aquests autors assenyalen com a fonamentals, com centrar-nos en les capacitats dels subjectes amb els que treballam i no en els seus problemes o dificultats; l'empatia, és a dir, posar-nos en lloc de l'altre, intentar comprendre la seva visió del món i les emocions; la funció acollidora, escoltant més enllà de les paraules i contenint; els límits, ajudant a comprendre on els situa el subjecte i el context; el procés de reflexió / acció, repensant el lloc de cada un i el lloc cap a on s'encamina; la continuïtat, necessària per dur endavant un procés de superació personal; la confidencialitat, que garanteix que els expressat al taller no traspasarà les parets de l'espai en el qual es desenvolupa, contribuint d'aquesta manera a que l'activitat constitueixi un lloc segur; que reforça la seva pròpia autoestima; la confiança i la no estigmatització.

BENEFICIS DE LA MEDIACIÓ ARTÍSTICA

La Mediació Artística aporta beneficis a les persones, als grups i comunitats que participen d'aquests processos creatius en diverses dimensions:

- Fomenta l'accés a la cultura

La UNESCO, en 1982, va declarar: La cultura dona a l'home la capacitat de reflexionar sobre si mateix. És ella la que fa de nosaltres éssers específicament humans, racionals, crítics i èticament compromesos. A través d'ella discernim els valors i efectuem opcions. A través d'ella l'home s'expressa, pren consciència de si mateix, es reconeix com un projecte inacabat, posa

en qüestió les seves pròpies realitzacions, busca incansablement noves significacions, i crea obres que el transcendeixen. Des de la Mediació Artística considerem a les persones com a subjectes creadors de la cultura i treballam per la democràcia cultural.

No estem per tant parlant del que s'ha anomenat alta cultura. Entenem la cultura com la forma en què comprenem el món i tot allò que produïm.

- Espai potencial i d'experimentació segura

La confidencialitat garanteix que allò expressat als tallers no traspasarà les parets de l'espai en què es desenvolupa, contribuint d'aquesta manera a que l'activitat constitueixi un lloc segur; que reforça la seva pròpia autoestima; la confiança i la no estigmatització.

La creació permet a les persones contactar amb allò reprimat, amb les barreres que cadascú s'imposa, amb els estereotips i estigmes socials, de manera molt subtil, ajudant a expressar de forma metafòrica. La imaginació pot ser utilitzada per jugar amb els límits propis i aliens i sobrepassar-los sense risc, en un espai de creació i de ficció. Reinventar-se i representar-se d'una manera diferent pot ser un bon camí per explorar altres opcions, donar vida a noves idees, i projectar noves realitats. La mediació artística provoca i genera el "desig de ser" i el "puc ser". Es pot establir un diàleg entre la realitat i la ficció i accedir al món simbòlic. De la mateixa manera, facilita a la persona en situació d'exclusió social adonar-se de les seves dificultats, de les seves barreres mentals, alhora que de les seves capacitats, permetent que elabori els seus conflictes interns i realitzar un camí cap a l'autonomia.

- Mirada no estigmatitzadora

Quan els processos i resultats del projectes de MA es presenten a la ciutadania, permeten modificar la mirada d'aquesta cap a col·lectius en risc d'exclusió social o exclosos, trencant amb estereotips. A la vegada permet als subjectes connectar amb les pròpies capacitats i superar els propis límits. A partir del taller artístic el subjecte pot replantejar la seva representació d'ell mateix i del món, i millora la seva realitat.

- Resiliència i Mediació Artística

L'art actua com una via d'expressió que permet a l'individu primer connectar amb les pròpies dificultats per després ser expressades de forma metafòrica en les seves creacions. L'expressió a través de les produccions artístiques és un camí cap a la superació de les dificultats a partir d'un recorregut simbòlic que es realitza mitjançant les representacions artístiques. La Mediació Artística desenvolupa la resiliència.

- Eina per l'apoderament

La posada en pràctica de projectes artístics comunitaris comporta la realització de propostes participatives que, basades en la creativitat, fomenten les relacions entre les

Malgrat el concepte de Mediació Artística és nou, fa referència a pràctiques antigues

Es tracta de fomentar la inclusió social, promoure l'autonomia i desenvolupar la cultura de la pau

persones i contribueixen a construir marcs d'interacció que reverteixen en els participants i en la comunitat en què viuen.

OFERTA FORMATIVA

Al setembre de 2014 es va iniciar a la Facultat de Pedagogia de la UB la primera edició del postgrau *Art per la inclusió social* i del màster *Art per la transformació social, la inclusió i el desenvolupament comunitari: Mediació Artística*. El proper setembre començarem la segona edició del postgrau i la primera del màster. ■

Ascensión Moreno i Ferran Cortès són directors del postgrau "Art per la inclusió social" i el màster "Art per la transformació social, la inclusió i el desenvolupament comunitari: Mediació Artística" de la U. de Barcelona

Per saber-ne més: http://www.ub.edu/web/ub/ca/estudis/oferta_formativa/masters_propis/fitxa/A/201311383/index.html